

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาเรื่องการบ่งชี้ (deixis) ในภาษาต่างๆ โดยทั่วไปแล้วมักเป็นการศึกษาเรื่องรูปบ่งชี้บุคคล รูปบ่งชี้เวลา และ รูปบ่งชี้สถานที่ ซึ่งมีการบ่งชี้ที่ไม่ซับซ้อน กล่าวคือ มีศูนย์กลางของการบ่งชี้* เพียงประเภทเดียว เช่น รูปบ่งชี้บุคคล ได้แก่ คำสรรพนามบ่งชี้ผู้พูด/ผู้ฟังของเหตุการณ์ ในขณะที่ด้วยคำถูกกล่าวออกมา เช่น คำว่า ฉัน คุณ ซึ่งศูนย์กลางของการบ่งชี้บุคคลนี้ คือ ผู้ที่มีบทบาทเป็นผู้พูด รูปบ่งชี้เวลา ได้แก่ คำบอกเวลาต่างๆ เช่น คำว่า เมื่อวาน วันพรุ่งนี้ หรือกาล (tense) ต่างๆ ในภาษาอังกฤษซึ่งบ่งชี้เวลาในด้วยคำซึ่งเปรียบเทียบกับเวลาในขณะที่ด้วยคำถูกกล่าวออกมา ศูนย์กลางของการบ่งชี้เวลานี้ คือเวลาในขณะที่ด้วยคำถูกกล่าวออกมา รูปบ่งชี้สถานที่ ได้แก่ คำชี้เฉพาะ (demonstratives) ประเภทต่างๆ เช่น คำว่า นี้ นั้น โน้น ซึ่งบ่งชี้ระยะทางของสิ่งของต่างๆ บุคคล หรือ สถานที่ ซึ่งสัมพันธ์กับตำแหน่งของผู้พูด/ผู้ฟัง ในขณะที่กล่าวด้วยคำนั้นอยู่ หรือ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ เช่น คำว่า ไป มา เอาไป เอามา บ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหา/ออกจากตำแหน่งของผู้พูด/ผู้ฟังในขณะที่ผู้พูดกล่าวด้วยคำนั้นออกมา ศูนย์กลางของการบ่งชี้สถานที่อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูด/ผู้ฟังในขณะที่ผู้พูดกำลังกล่าวด้วยคำนั้นออกมา แต่จากการที่ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาภาษาอิมปี (Mpi) ซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มโลโลใต้ (South Lolo) ตระกูลทิเบต-

*ศูนย์กลางของการบ่งชี้ (deictic centre) คือจุดอ้างอิง (point of reference) ของผู้พูดในขณะที่ผู้พูดกำลังบ่งชี้อยู่ จุดอ้างอิงดังกล่าว ได้แก่ บุคคล สถานที่ เวลา เหตุการณ์ สถานภาพทางสังคม สภาพภูมิประเทศ ฯลฯ จุดอ้างอิงต่างๆ ดังกล่าวต้องมีความสัมพันธ์กับบริบทสถานที่-เวลาของด้วยคำในขณะที่ด้วยคำถูกกล่าวออกมา และต้องสามารถอ้างอิงถึงสิ่งที่อยู่ในบริบทของการสนทนาได้ ไม่ว่าสิ่งที่ถูกอ้างถึงนั้นเป็นรูปธรรม นามธรรม ผู้ใกล้หรือไกลจากตัวผู้พูดและ/หรือผู้ฟัง ปรากฏแก่สายตาของผู้พูดหรือไม่ก็ตาม

พม่า (Tibeto-Burman) ในปี พ.ศ. 2527 โดยศึกษาเรื่องวลีและอนุพากย์ในภาษาอิมปี ผู้วิจัยพบลักษณะที่น่าสนใจหลายประการในภาษาอิมปีโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้สถานที่ ครั้งแรกที่ผู้วิจัยพบว่าภาษาอิมปีมีคำศัพท์ 2 คำสำหรับคำว่า 'ไป' และมีคำศัพท์อีก 2 คำสำหรับคำว่า 'มา' และพบว่าคำกริยาดังกล่าวในภาษาอิมปีนอกจากมีการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหา/ออกจากตำแหน่งของผู้พูด/ผู้ฟังแล้ว ยังมีการบ่งชี้ทิศของจุดเริ่ม (source) และจุดหมาย (destination) ของการเคลื่อนที่ด้วย ผู้วิจัยรู้สึกประหลาดใจกับลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยมีคำถามกับตัวเองว่า ทำไมคนอิมปีใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้มากมายเช่นนั้น คำถามดังกล่าวก็ยังติดค้างอยู่ในใจของผู้วิจัยตลอดมาจนบัดนี้ ในช่วงเวลานั้นผู้วิจัยพบเฉพาะคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ 'ไป' และ 'มา' เท่านั้น ได้แก่

1c?4 'ไปสู่ทิศตะวันออกหรือสู่ระดับพื้นที่สูง' (อ,ส)

jc3 'ไปสู่ทิศตะวันตกหรือสู่ระดับพื้นที่ต่ำ'(ต,ค)*

1uu3 'มาจากทิศตะวันออกหรือจากระดับพื้นที่สูง'(อ,ส)

1o3 'มาจากทิศตะวันตกหรือจากระดับพื้นที่ต่ำ'(ค,ค)**

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ดังกล่าว มีคุณสมบัติซับซ้อนมากกว่าคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'ไป' และ 'มา' ในภาษาไทยและอังกฤษ เพราะคำกริยาที่มีความหมาย 'ไป' และ 'มา' ในภาษาอิมปีมีการบ่งชี้สถานที่ 2 ตำแหน่งในเวลาเดียวกัน คือบ่งชี้จุดเริ่มและจุดหมายของการเคลื่อนที่พร้อมกัน ซึ่งปกติคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'ไป' และ 'มา' ในภาษาไทยและภาษาอังกฤษนั้นมีการบ่งชี้เฉพาะทิศทางของการเคลื่อนที่เข้าหา/ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังเท่านั้น แต่ในภาษาอิมปีทั้งทิศทางและทิศของการเคลื่อนที่ที่มีความสำคัญ

*ข ย่อมาจาก "ทิศตะวันออก" ข ย่อมาจาก "ที่สูง" ข ย่อมาจาก "ทิศตะวันตก" และ "ที่ต่ำ"

**สังเกตได้ว่า การบ่งชี้ทิศหรือระดับของพื้นที่ในภาษาอิมปี คำกริยาดังกล่าวซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันออกจะบ่งชี้ระดับพื้นที่สูง และคำกริยาที่บ่งชี้ทิศตะวันตกจะบ่งชี้ระดับพื้นที่ต่ำด้วย เป็นการรวมทิศตะวันออกกับระดับพื้นที่สูงไว้ด้วยกันและทิศตะวันตกกับระดับพื้นที่ต่ำไว้ด้วยกันนั้น

เท่า ๆ กันในการใช้รูปบ่งชี้สถานที่ แม้ว่าในบางกรณีจะไม่มีกรรมจุดเริ่ม หรือจุดหมายของการเคลื่อนที่นั้น ๆ ไว้ในด้วยคำก็ตาม เช่น ในตัวอย่างที่ (8)

(1) ɲɯa1 ɲo6 tɕə4wɨə2 ɲo6 jɕɨ*
 ฟุ้งนี้ ฉั้น เมือง จะ ไป(ต,ต)
 ‘ฟุ้งนี้ฉั้นจะไป (สู่ทิศตะวันตก) เมือง’

ตัวอย่างที่ (1) ผู้พูดเลือกคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ jɕɨ ใช้พูดในด้วยคำเพราะเขาต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง นอกจากนี้ผู้พูดยังต้องการบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ว่าไปสู่ทิศตะวันตก เพราะที่ผู้พูดรู้อยู่แล้วว่าเมืองอยู่ทางทิศตะวันตกเมื่อเปรียบเทียบกับตำแหน่งที่ตนกำลังพูดอยู่ ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังและอยู่ที่ทิศของจุดหมายของการเคลื่อนที่คือทิศตะวันตก

(2) naɯ1 hiə4 ʔiə2 lɕʔ4
 ทนาน เขียว บ้าน ไป(อ,ส)
 ‘ไป (สู่ทิศตะวันออก)บ้านหนานเขียว’

ตัวอย่างที่ (2) ผู้พูดเลือกคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ lɕʔ4 เพราะเขาต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่าออกจกตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังเช่นเดียวกับในตัวอย่างที่ (1) และผู้พูดยังต้องการบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ว่ากำลังเคลื่อนที่ไปสู่ทิศตะวันออก ผู้พูดรู้อยู่แล้วว่าบ้านของหนานเขียวอยู่ทางทิศตะวันออก เมื่อเปรียบเทียบกับตำแหน่งที่ผู้พูดอยู่ในขณะที่กำลังกล่าวด้วยคำ

*สังเกตได้ว่า คำว่า jɕɨ ‘ไป (ต,ต)’ มีวรรณยุกต์ เปลี่ยนไปจากคำว่า jɕɨ ทั้งนี้เป็นเพราะในภาษามิมีมีการเกิดวรรณยุกต์สนธิเมื่อคำปรากฏอยู่ในด้วยคำ (ดูเรื่องวรรณยุกต์สนธิ หน้า 27) นอกจากนี้คำกริยาดังกล่าวสามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นรูปอื่น ๆ ได้ อีกเช่น lɕʔ4 เปลี่ยนเป็น lɕoʔ4 , jɕɨ เปลี่ยนเป็น jɕoʔ2 , ɲɕɨ เปลี่ยนเป็น ɲɕoʔ2 , loʔ เปลี่ยนเป็น ɲoʔ2 เป็นต้น ทั้งนี้เนื่องจากการเติมหน่วยเติมท้ายคำ (ดูเรื่อง หน่วยเติมท้ายคำ (enclitics) หน้า 29)

นั้นออกมา ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง และอยู่ที่ทิศของจุดหมายของการเคลื่อนที่เช่นกัน แต่เป็นทิศตะวันออก

จะเห็นได้ว่าในตัวอย่างที่ (1) และตัวอย่างที่ (2) ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ทิศของจุดหมายของการเคลื่อนที่เหมือนกัน แต่ที่มีการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ไม่เหมือนกัน เพราะทิศที่ขีดเป็นศูนย์กลางของการบ่งชี้สถานที่ต่างกัน กล่าวคือในตัวอย่างที่ (1) ผู้พูดขีดทิศตะวันตกเป็นศูนย์กลางของการบ่งชี้สถานที่ แต่ในตัวอย่างที่ (2) ผู้พูดขีดทิศตะวันออกเป็นศูนย์กลางของการบ่งชี้สถานที่

(3) ʔə4moʔ4	təə4tai1	lo2
แม่	คนใต้	มา (ต,ต)
'แม่, คนใต้มา (จากทิศตะวันตก)'		

ตัวอย่างที่ (3) ผู้พูดเลือกคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ lo2 ใช้พูดในถ้อยคำ เพราะเขาต้องการบ่งชี้ว่าคนใต้เคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง และผู้พูดยังต้องการบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่ว่าเป็นเคลื่อนที่มาจากทิศตะวันตก ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังและอยู่ที่ทิศของจุดเริ่มของการเคลื่อนที่ซึ่งหมายถึงทิศตะวันตก จะเห็นได้ว่าในตัวอย่างที่ (3) ผู้พูดมิได้ระบุจุดเริ่มของการเคลื่อนที่ในถ้อยคำ แต่ผู้ฟังสามารถตีความได้ว่า คนใต้เดินทางมาจากทิศตะวันตก เนื่องจากผู้พูดใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ คำว่า lo2 'มา (จากทิศตะวันตก/ระดับพื้นที่ต่ำ)'

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปี นอกจากทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักในประโยคแล้ว สามารถทำหน้าที่เป็นคำกริยารองในประโยคได้ด้วย

(4) ta4	loʔ4
ออก	ไป (อ,ส)
'ออกไป (สู่ทิศตะวันออก)'	

- (5) $ʔu6$ $lɯ4$
เข้า มา (อ,ส)
'เข้ามา (จากทิศตะวันออก)'

ตัวอย่างที่ (4) และ (5) คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ $leʔ4$ และ $lɯ4$ ทำหน้าที่เป็นกริยารองและยังคงมีคุณสมบัติบ่งชี้สถานที่เช่นเดียวกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่ทำหน้าที่เป็นกริยาหลัก

นอกจากคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'ไป' และ 'มา' แล้วผู้วิจัยยังพบคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้อีกชุดหนึ่งคือ กริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมาย 'เอาไป' และ 'เอามา' ได้แก่

$leʔ3$, $he3$ → 'เอา.....ไปสู่ทิศตะวันออกหรือสู่ระดับพื้นที่สูง' (อ,ส)

$je3$ → 'เอา.....ไปสู่ทิศตะวันตกหรือสู่ระดับพื้นที่ต่ำ' (ต,ต)

$hɯʔ3$, $lɯʔ3$ → 'เอา.....มาจากทิศตะวันออกหรือจากระดับพื้นที่สูง' (อ,ส)

$la3$, $ha3$ → 'เอา.....มาจากทิศตะวันตกหรือจากระดับพื้นที่ต่ำ' (ต,ต)

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ชุดนี้สามารถทำหน้าที่ได้ทั้งคำกริยาหลักและกริยารองในประโยค

- (6) mpi4 kja1 , pə4kha4 sə4nə4 la2 ka2
 อิมปี ทนทว เสื่อกันทนทว เหามา (ต,ต) หน่วยเสริมท้ายด้วยคำ
 ‘ที่อิมปีทนทว, (คุณ)เอาเสื่อกันทนทวมา (จากที่ต่ำ)นะ’

ตัวอย่างที่ (6) ผู้พูดบ่งทิศทางของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่เข้าสู่ตำแหน่งของตัวเอง และผู้ฟัง และในขณะเดียวกันผู้พูดยังบ่งชี้อีกว่าทิศของการเคลื่อนที่นั้นมาจากทางด้านที่อยู่ต่ำกว่า ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะที่กล่าวด้วยคำนั้นซึ่งหมายถึงทิศได้ ศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังและอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่

- (7) mpi4 kja1 , pə4kha4 sə4nə4 ləʔ2 ka2
 อิมปี ทนทว เสื่อกันทนทว เหามา (อ/ส) หน่วยเสริมท้ายด้วยคำ
 ‘ที่อิมปีทนทว, (คุณ) เอาเสื่อกันทนทวมา (จากที่สูง)นะ’

ตัวอย่างที่ (7) ผู้พูดต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่เข้าหาตำแหน่ง ของตนเองและผู้ฟังและผู้พูดต้องการบ่งชี้ทิศของการเคลื่อนที่นั้นว่ามาจากทางด้านที่อยู่สูงกว่า ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะที่ผู้พูดกล่าวด้วยคำนั้นซึ่งหมายถึงทิศเหนือ ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังและอยู่ที่จุดเริ่มของการเคลื่อนที่คือด้านที่ไว้ระดับ พื้นที่สูงกว่า

- (8) ɲo6 pha2lai2 tɕə4 ho1,
 ฉั้น ผ้าหม มี แล้ว
 nɔ6 nɔ4 pha2lai2 je2 ka2
 คุณ ของคุณ ผ้าหม เอาไป(ต,ต) หน่วยเสริมท้ายด้วยคำ
 ‘ฉั้นมีผ้าหมแล้ว , คุณเอาผ้าหมของคุณไป (สู่ที่ต่ำ) นะ’

ตัวอย่างที่ (8) ผู้พูดต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่ง ของตนเองและผู้ฟัง และผู้พูดยังต้องการบ่งชี้ทิศของจุดหมายของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่ไปสู่

ด้านที่อยู่ต่ำกว่าตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะนั้น ซึ่งหมายถึงทิศใต้ ในกรณีนี้ผู้พูดมีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง และอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำ

(9) tɕum2mai6 mpi4 thə4 tɛ4 kja1,
 เชียงใหม่ อิมปี มาก กว่า หนาว
 na6 pha2lai2 leʔ2 ka2
 คุณ กำหม เอาไป(อ,ส) หน่วยเสริมท้ายด้วยคำ
 ‘ที่เชียงใหม่หนาวกว่าที่อิมปี คุณเอากำหมไป(สู่ที่สูง)นะ’

ตัวอย่างที่ (9) ผู้พูดต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่ามี การเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังและต้องการบ่งชี้ว่าการเคลื่อนที่นั้นเคลื่อนที่ไปสู่ด้านที่มีระดับพื้นที่สูงกว่าตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะที่ผู้พูดกล่าวด้วยคำซึ่งหมายถึงทิศเหนือ ในการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้คำว่า leʔ2 นี้ ผู้พูดมีศูนย์กลางรองการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง และอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือที่จังหวัดเชียงใหม่ที่ตั้งอยู่ในระดับพื้นที่สูงกว่าตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะนั้น (คนอิมปีอยู่ที่จังหวัดแพร่ซึ่งอยู่ต่ำกว่าจังหวัดเชียงใหม่)

ตัวอย่างต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของการใช้คำกริยา “เอาไป” ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง

(10) A : phi2, na6 na4 ʔiə2 je3 khe4 je3
 ยาย คุณ ของคุณ บ้าน ไป(ค,ค) อย่างไร ไป(ค,ค)
 ‘ยาย ยายไปบ้านของยายอย่างไร’
 B : lo1 je1
 เดิน เอาไป(ค,ค)
 ‘เดินไป(สู่ที่ต่ำ)’

คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ je1 ใน (10) B ทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง จะสังเกตได้ว่า คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในตัวอย่างที่ (10) A และ (10) B ไม่ใช่คำกริยาคำเดียวกัน คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในตัวอย่างที่ (10) A คือคำว่า je3 'ไป (สูทิศตะวันตก/สู่ระดับพื้นที่ต่ำ)' ซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก แต่คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในตัวอย่างที่ (10) B คือคำว่า je1 เดิมมีความหมายว่า 'เอาไป (สูทิศตะวันตก/สู่ระดับพื้นที่ต่ำ)' ซึ่งเมื่อทำหน้าที่เป็นคำกริยารองมีความหมายว่า 'ไป(สูทิศตะวันตก/สู่ระดับพื้นที่ต่ำ)' เหมือนกับคำว่า je3 ในภาษาอิมปี คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป-มา' และ 'เอาไป-เอามา' สามารถทำหน้าที่เป็นคำกริยารองได้ซึ่งมีการใช้เหมือนและแตกต่างกัน*

จากตัวอย่าง ผู้พูด B ต้องการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่าตัวเองจะเคลื่อนที่ออกจากตำแหน่งที่ตัวเองและผู้ฟังอยู่ในขณะที่กล่าวด้วยคำ นอกจากนี้ผู้พูด B ยังบ่งชี้ด้านของการเคลื่อนที่ว่าตัวเองจะเดินไปสู่ตำแหน่งที่อยู่ต่ำกว่าตำแหน่งที่ตัวเองอยู่ในขณะนั้น ในกรณีนี้ผู้พูด B มีศูนย์กลางของการบ่งชี้อยู่ที่ตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟังในขณะนั้นและอยู่ที่จุดหมายของการเคลื่อนที่คือบ้านของตัวเองซึ่งตั้งอยู่ทางด้านที่มีระดับพื้นที่ต่ำกว่า ซึ่งหมายถึงทิศใต้

การบ่งชี้สถานที่ซึ่งยึดการอื่น-ลงของดวงอาทิตย์ สภาพภูมิประเทศประเภทต่างๆ เช่น ตำแหน่งของทะเล ทิศทางการพัดของลม ตำแหน่งของภูเขา การไหลของน้ำในแม่น้ำ ระดับสูง-ต่ำของสภาพแวดล้อม การปรากฏให้เห็น ฯลฯ มาเป็นศูนย์กลางของการบ่งชี้ นั้น เป็นการบ่งชี้สถานที่ที่มีคุณสมบัติซับซ้อนมากกว่าการบ่งชี้สถานที่ที่ยึดเฉพาะตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังเท่านั้น ซึ่งการวิจัยส่วนใหญ่ที่ศึกษาระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษาต่าง ๆ นั้น มักจะวิจัยเกี่ยวกับภาษาที่มีระบบการบ่งชี้สถานที่แบบไม่ซับซ้อน ด้วยสาเหตุดังกล่าวนี้ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปี

* ผู้วิจัยจะแสดงรายละเอียด เรื่องการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีซึ่งทำหน้าที่เป็นคำกริยารอง ในบทที่ 5 (หน้า 188)

ภาษาบิซู (Bisu) ซึ่งเป็นภาษาในกลุ่มย่อยโลโลใต้ (South-Lolo) เช่นเดียวกับภาษาอิมปี ก็มีการบ่งชี้สถานที่ที่มีคุณสมบัติซับซ้อนคล้ายกับการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปี คำกริยาดังกล่าวในภาษาบิซูมีการบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่าเข้าหา/ออกจากตำแหน่งของผู้พูดและผู้ฟัง และมีการบ่งชี้ทิศของจุดเริ่มและจุดหมายของการเคลื่อนที่ รวมถึงระดับพื้นที่สูง/ต่ำของจุดเริ่มและจุดหมายของการเคลื่อนที่เมื่อเปรียบเทียบกับตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังในขณะที่ย้ายคำถูกกล่าวออกมา ในภาษาบิซูมีคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เพียงพูดเดียวคือ คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ที่มีความหมายว่า 'ไป' และ 'มา' ดังนี้

le	'go up (or north)'	
é	'go down (or south)'	
li	'come from up (or north)'	
la	'come from down (or south)'	(Beaudouin), 1991)

จะสังเกตได้ว่าคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีและในภาษาบิซูมีคุณสมบัติคล้ายกันซึ่งอาจกล่าวได้ว่าลักษณะของการบ่งชี้สถานที่ดังกล่าวอาจเป็นลักษณะที่โดดเด่นของภาษาในตระกูลทิเบต-พม่า โดยเฉพาะภาษาในกลุ่มย่อยโลโลใต้ เช่นเดียวกับหน่วยสร้างกริยาเรียงเป็นลักษณะเด่นของภาษาต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกเหนือจากการวิจัยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีแล้ว ผู้วิจัยยังมีความสนใจที่จะค้นหาระบบการบ่งชี้สถานที่ (spatial deixis)* ว่ามีรูปแบบบ่งชี้สถานที่อื่นๆ อะไรอีกบ้าง และ

* การบ่งชี้สถานที่ คือการบ่งชี้ระยะห่างของสิ่งของกับตำแหน่งของผู้พูด หรือบ่งชี้ทิศทางของการเคลื่อนที่ว่าเข้าหาหรือออกจากตำแหน่งของผู้พูดและ/หรือผู้ฟังโดยผ่านมุมมองของผู้พูด เช่น บ้านหลังนี้ หมายถึง การระบุตำแหน่งของบ้านซึ่งสัมพันธ์กับตำแหน่งของผู้พูดในขณะนั้น กล่าวคือ ใช้ตำแหน่งของผู้พูดเป็นหลักหรือเป็นจุดอ้างอิงในการบอกระยะใกล้/ไกล

การพรรณนาสถานที่ (spatial description)* ในภาษาอิมปี นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความสนใจที่จะหาความสัมพันธ์ระหว่างระบบการบ่งชี้สถานที่กับโลกทัศน์ของคนอิมปีอีกด้วย

ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าคนอิมปีมีการใช้คำที่ทักทายที่น่าสนใจกล่าวคือคนอิมปีใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้มาใช้เป็นคำที่ทักทายเช่นเดียวกับกลุ่มชนอื่น ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

(11)	na6	ha2	jeo2 **
	คุณ	ที่ไหน	ไป (ค,ค)
	'คุณไปไหน'		

ถ้อยคำในตัวอย่างที่ (11) สามารถใช้ที่ทักทายได้ในสถานการณ์ทั่ว ๆ ไปในสังคมของคนอิมปี กล่าวคือใช้ที่ทักทายผู้ฟังได้ในขณะที่ผู้ฟังกำลังเคลื่อนที่ไปในทิศทางใดก็ได้ไม่ว่าทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ที่สูง หรือที่ต่ำ ผู้วิจัยพบว่าประเด็นที่น่าสังเกต คือ เหตุใดคนอิมปีจึงเลือกคำว่า jeo3 'ไป' ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันตกและระดับพื้นที่ต่ำมาใช้ในการทักทายมากกว่าเลือกใช้คำว่า lo?4 'ไป' ซึ่งบ่งชี้ทิศตะวันออกและระดับพื้นที่สูง เป็นไปได้หรือไม่ว่าการใช้คำที่ทักทายดังกล่าวแสดงโลกทัศน์บางอย่างของคนอิมปี

นอกจากนี้สาเหตุสำคัญที่ผู้วิจัยสนใจศึกษาภาษาอิมปี คือภาษาอิมปีที่บ้านดงในจังหวัดแพร่ กลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะสูญไปเนื่องจากคนอิมปีมักไม่ใช้ภาษาอิมปีคุยกับเด็กและใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ

* การพรรณนาสถานที่ คือการระบุตำแหน่งของสิ่งต่าง ๆ โดยแสดงความสัมพันธ์เรื่องพื้นที่ระหว่างสิ่งของต่าง ๆ สองอย่างขึ้นไป หรือสิ่งของต่าง ๆ รอบตัวเรากับตำแหน่งของเราเอง เช่น บ้านที่อยู่หน้าวัด หมายถึง การระบุตำแหน่งของบ้านโดยแสดงความสัมพันธ์เรื่องสถานที่ระหว่างบ้านกับวัด เป็นต้น

** คำว่า jeo2 มีนมาจากคำว่า je8 โดยการเติมหน่วยเติมท้ายคำ /-o/ (ดูเรื่อง หน่วยเติมท้ายที่ (enclitics) ในบทที่ 2) หน่วยเติมท้ายคำดังกล่าวเป็นหน่วยคำย่อยของหน่วยเติมท้ายคำ (-o) ซึ่งมักเกิดกับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในถ้อยคำที่สื่อความหมายในการถามคำถาม คำสั่งหรือ คำอนุญาต เป็นต้น

แทน ปัจจุบันเด็กวัยรุ่นอิมปีใช้ภาษาแตกต่างจากผู้ใหญ่รุ่นอายุ 40 ปี ขึ้น ไป เช่น การใช้เสียงสระ การใช้คำอิมปีภาษาไทยถิ่นเหนือหรือไทยมาตรฐานแทนคำอิมปี และโดยเฉพาะการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ วัยรุ่นอิมปีส่วนมากใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ไม่เป็นไปตามความหมายประจำคำ เนื่องจากพวกเขาเหล่านั้นไม่คำนึงถึงทิศของจุดเริ่ม/จุดหมายของการเคลื่อนที่ไม่มีการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้บางคำและมีคำกริยาดังกล่าวหลายคำมีความหมายพ้องกัน (synonymous) สามารถใช้แทนกันได้โดยไม่คำนึงเรื่องทิศหรือระดับพื้นที่สูง/ระดับพื้นที่ต่ำ เด็กคนอิมปีที่มีอายุต่ำกว่า 7 ปี ส่วนมากไม่สามารถพูดภาษาอิมปี แม้ว่ายังคงฟังภาษาอิมปีที่มีโครงสร้างง่าย ๆ ได้โดยอาศัยบริบทในการสนทนา และยิ่งไปกว่านั้นพวกเขา อิมปีถูกห้ามใช้ภาษาอิมปี ทั้งที่บ้านและในโรงเรียน ที่โรงเรียนถ้าเด็กพูดภาษาอิมปี เด็กเหล่านั้นจะถูกทำโทษ นอกจากนี้คนไทยถิ่นเหนือในจังหวัดแพร่หรือครูบางคนจะปลูกฝังกับพ่อแม่ของเด็กอิมปีว่าไม่ควรพูดภาษาอิมปีอีกต่อไปเนื่องจากเป็นภาษาเก่าใช้สื่อสารกับคนนอกหมู่บ้านไม่รู้เรื่อง ทำให้พ่อแม่ไม่ใช้ภาษาอิมปีพูดกับลูก ๆ แต่กลับใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือพูดแทน ดังนั้นเด็กอิมปีในปัจจุบันส่วนมากจะมีภาษาไทยถิ่นเหนือเป็นภาษาแม่ เด็ก ๆ สามารถพูดภาษาไทยมาตรฐานและสื่อสารด้วยภาษาไทยมาตรฐานได้เนื่องจากเรียนที่โรงเรียน ฟังครูที่โรงเรียน และฟังจากสื่อวิทยุและโทรทัศน์ ด้วยสาเหตุดังกล่าวภาษาอิมปีคงต้องสูญไปในเวลาอันสั้นนี้แน่นอน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นความสำคัญอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาภาษาอิมปีในขณะนี้ เพื่อที่จะอนุรักษ์ภาษานี้ไว้ อีกทั้งเป็นการบันทึกภาษาและเรื่องราวของคนอิมปีไว้เป็นข้อมูลทางวิชาการสำหรับผู้สนใจจะศึกษาภาษาต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

การวิจัยนี้มุ่งค้นหาการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีในสถานการณ์* ที่แตกต่างกันเป็นหลัก นอกจากนี้ผู้วิจัยยังต้องการศึกษาระบบการพรรณนาสถานที่และระบบการบ่งชี้

*คำว่า "สถานการณ์" ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยหมายถึง สถานการณ์การพูด (speech event) ซึ่งหมายถึงเหตุการณ์ที่มีการสนทนาเกิดขึ้นโดยเกิดจากผู้พูดหนึ่งคนและผู้ฟังอย่างน้อยหนึ่งคนหรือมากกว่า ผู้พูดและผู้ฟังดังกล่าวใช้ภาษาเป็นสื่อในการสื่อสารและมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทของการเป็นผู้พูดและผู้ฟังไปมาตลอดการสนทนา และเหตุการณ์ดังกล่าวต้องเกี่ยวข้องกับสถานที่และเวลาของข้อมูลในขณะที่ย่อสำคัญถูกกล่าวออกมาด้วย

สถานที่ในภาษามิมปีด้วย โดยการวิจัยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า โครงสร้างทางภาษาศาสตร์ไม่ได้มีความหมายในตัวเอง แต่เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Krisadawan Hongladarom, 1998)* รูปบ่งชี้มิได้มีความหมายในตัวเองหากแต่ความหมายของรูปบ่งชี้เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ของผู้พูดและผู้ฟังของการสนทนา ตามปกติการตีความหน่วยทางภาษาใดๆ เราต้องการสิ่งที่หน่วยทางภาษานั้นอ้างถึง (referent) และต้องการบริบทของการสนทนา (context of the speech event) อยู่แล้ว แต่ในการตีความรูปบ่งชี้ประเภทต่างๆ ยิ่งจำเป็นต้องอาศัยบริบทของการสนทนาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดเพราะผู้พูดสร้างรูปบ่งชี้ประเภทต่างๆ จากองค์ประกอบที่อยู่ในบริบทของการสนทนาระหว่างผู้พูดและผู้ฟังนั่นเอง การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ

1. เพื่อวิเคราะห์ระบบการพรรณนาสถานที่ในภาษามิมปี
2. เพื่อวิเคราะห์ระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษามิมปี
3. เพื่อวิเคราะห์การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ ของคนมิมปีในสถานการณ์ต่างๆ

1.3 สมมติฐาน

1. ระบบการพรรณนาสถานที่ในภาษามิมปี มีการพรรณนาสถานที่โดยยึดสภาพภูมิประเทศเป็นสำคัญ
2. ระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษามิมปีเป็นระบบการบ่งชี้สถานที่ซึ่งมีคุณสมบัติซับซ้อน
- 3..คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษามิมปีมีการใช้ที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ

*a linguistic structure is not autonomous but a result of social interactions, a product of history itself. (Krisadawan Hongladarom, 1998)

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องกรพรรณนาและการบ่งชี้สถานะที่ในภาษาอื่น ๆ
2. เป็นตัวอย่างในการนำวิธีการทางวิจัยปฏิบัติศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการออกภาคสนาม
3. เป็นการอนุรักษ์ภาษาอิมปี ซึ่งเป็นภาษาของชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย ที่กำลังจะสูญหายไป

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

1..การวิเคราะห์การพรรณนาสถานะที่ในภาษาอิมปีนั้น..ผู้วิจัยจำกัดเฉพาะระบบการพรรณนาสถานะที่พื้นฐานในภาษาอิมปีเท่านั้น เป็นการหาระบบของการพรรณนาสถานะที่ในภพรวมกว้างๆ เพื่อหาความสัมพันธ์กับระบบการบ่งชี้สถานะที่ในภาษาอิมปี ก่อนที่จะศึกษาเรื่องระบบการบ่งชี้สถานะที่ในภาษาอิมปีในมุขลิกต่อไป

2. งานวิจัยนี้ผู้วิจัยต้องการอธิบายระบบการบ่งชี้สถานะที่ที่ระบบ โดยจะจัดหมวดคำ คำทุกประเภทที่เป็นรูปบ่งชี้สถานะที่ ไม่ว่าจะเป็นหมวดคำหลัก (lexical categories) หรือ หมวดคำไวยากรณ์ (grammatical categories)

3..การวิเคราะห์และอภิปรายการใช้รูปบ่งชี้สถานะที่นั้น ผู้วิจัยจำกัดเฉพาะรูปบ่งชี้สถานะที่ประเภทคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เท่านั้น ทั้งที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักและกริยารองในด้อยคำเท่านั้น ไม่รวมถึงรูปบ่งชี้สถานะที่ประเภทอื่น ๆ เพราะรูปบ่งชี้ประเภทคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้เท่านั้น ที่มีคุณสมบัติในการบ่งชี้ซับซ้อน

4.การอภิปรายโลกทัศน์ของคนอิมปีนั้น ผู้วิจัยจะจำกัดเฉพาะโลกทัศน์ที่แฝงอยู่ในระบบการบ่งชี้สถานะที่ และมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีเท่านั้น

1.6 การออกภาคสนามและข้อมูล

1.6.1 การออกภาคสนาม

ภาษาอิมปีที่ผู้วิจัยศึกษา เป็นภาษาที่ใช้พูดกันที่บ้านดง ตำบลสวนเขื่อน อำเภอเมือง จังหวัดแพร่ มีหลายสาเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยเลือกที่จะศึกษารายละเอียดภาษาอิมปีที่บ้านดง ประการแรกในความคิดของผู้วิจัยเอง ผู้วิจัยคิดว่าภาษาอิมปีเป็นภาษาที่น่าสนใจ ประการที่สองผู้วิจัยมีความเห็นว่าการบ่งชี้สถานที่เป็นลักษณะทางภาษาที่โดดเด่นของภาษาต่างๆ ในตระกูลทิเบต-พม่า ลักษณะดังกล่าวอาจมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มชนทิเบต-พม่าก็ได้ การบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปีในปัจจุบันยังแสดงคุณสมบัติความซับซ้อนและเหลือร่องรอยระบบการบ่งชี้สถานที่ได้สมบูรณ์มากกว่าภาษาบางภาษาในกลุ่มโลโลไต ตัวอย่างเช่น ภาษาปุกูและภาษาปะกอ (Pakaw)* ด้วยเหตุนี้ภาษาอิมปีจึงเป็นตัวแทนภาษาที่ดีในการศึกษาเรื่องระบบการบ่งชี้สถานที่ของภาษาในตระกูลทิเบต-พม่า ประการที่สาม ผู้วิจัยพบว่ามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาภาษาอิมปีที่หมู่บ้านนี้ในขณะนี้ เพราะว่าภาษาอิมปีที่บ้านดงนี้กำลังอยู่ในภาวะที่อันตราย กล่าวคือ ภาษานี้มีแนวโน้มที่จะสูญไป (แม้ว่าคนอิมปีรุ่นปัจจุบันจะยังคงใช้ภาษาอิมปีอยู่) ผู้วิจัยพบว่ามีความเป็นไปได้สูงที่คนอิมปีในบ้านดงจะไม่สามารถพูดภาษาอิมปีและจะใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือและไทยมาตรฐานแทนภาษาอิมปี ทั้งนี้เป็นเพราะการติดต่อกับภาษาไทยถิ่นเหนือ ทั้งสภาพภูมิประเทศและสภาพการใช้ชีวิตในสังคมเมือง เช่น การประกอบอาชีพในจังหวัดต่างๆ การพบปะคนต่างถิ่นซึ่งพูดภาษาไทยถิ่นเหนือ การได้รับการสื่อสารเป็นภาษาไทยมาตรฐานจากวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ประจำ

* ภาษาปะกอ (Pakaw) หรือ กอ (Kaw) เป็นภาษาที่มีลักษณะภาษาค่อนข้างกับภาษาอิมปีมาก เป็นภาษาที่ใช้พูดกันที่บ้านสะกินหรือสะเก็น ปัจจุบันหมู่บ้านนี้อยู่ในตำบลยอดกิ่งอำเภอสองแคว จังหวัดน่าน คนอิมปีและคนปะกอสามารถสื่อสารกันได้โดยใช้ภาษาของตน ภาษาปะกอและภาษาอิมปีมีความแตกต่างกันบ้างส่วนใหญ่จะเป็นเสียงสระ และมีการใช้คำแตกต่างกันบ้าง ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าภาษาปะกออาจเป็นภาษาถิ่นของภาษาอิมปีก็เป็นได้

หมู่บ้าน เป็นต้น รวมถึงนโยบายทางด้านการเมืองบางประการและจากการทบทวนวรรณกรรมในหัวข้อเกี่ยวกับงานวิจัยภาษาอิมปีนั้น ผู้วิจัยพบงานวิจัยเอกสารหรือบทความที่ศึกษาภาษาอิมปีที่บ้านดงจำนวนน้อยมากและงานวิจัยชิ้นสุดท้าย คือ วิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยเองซึ่งศึกษาไว้ในปี พ.ศ. 2527-2528

กลุ่มประชากรเป้าหมายในการวิจัยนี้ คือ ประชากรคนอิมปี ซึ่งเกิดที่บ้านดง ทั้งเพศหญิงและชาย ผู้วิจัยมีได้จำกัดอายุ อาชีพ พื้นฐานการศึกษาและจำนวนประชากรเพราะว่า งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยจะรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสังเกตการใช้รูปป่งซี่สถานที่ในสถานการณ์ต่าง ๆ ของการดำรงชีวิตประจำวันของคนอิมปีซึ่งจะได้ข้อมูลการใช้รูปป่งซี่สถานที่ในชีวิตจริงและเป็นธรรมชาติมากที่สุด

ในการออกภาคสนามครั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ในหมู่บ้านของคนอิมปีเป็นเวลา 4 เดือน แต่ต้องใช้ผู้บอกภาษาคนใหม่เนื่องจากผู้บอกภาษาคนเดิมเสียชีวิต ผู้บอกภาษาหลักของผู้วิจัยชื่อนางบัวไหล ดวงหอม* อายุ 45 ปี ผู้วิจัยเลือกผู้บอกภาษาคนนี้เป็นผู้บอกภาษาหลักเพราะนางบัวไหลมีอวัชระในการออกเสียงสนมบูรณ์ สามารถพูดภาษา อิมปี ภาษาล้านเหนือ และภาษาไทยมาตรฐานได้คล่องแคล่วและชัดเจน นางบัวไหลเคยไปทำงานที่ต่างจังหวัดในภาคกลางและภาคใต้มากกว่า 10 ปี สามารถแปลคำในภาษาอิมปีเป็นภาษาไทยมาตรฐานได้คำต่อคำ การกระทำเช่นนี้ไม่ใช่เรื่องง่ายสำหรับคนอิมปีทั่วไป เพราะว่โครงสร้างของภาษาอิมปี และโครงสร้างของภาษาไทยมาตรฐานแตกต่างกันอย่างมากโดยเฉพาะโครงสร้างกริยาวลี นอกจากนี้นางบัวไหลมีอาชีพค้าขายอาหาร ได้พบปะผู้คนอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีโอกาสได้ฟังบทสนทนาภาษาอิมปีของผู้สนทนาที่แตกต่างกันตลอดทั้งวันและผู้วิจัยยังมีโอกาสได้ฝึกพูดภาษาอิมปีได้ทุกวันและสาเหตุสำคัญที่ผู้วิจัย

*นางบัวไหล ดวงหอม เป็นภรรยาของนายเสียง ดวงหอม ซึ่งเคยเป็นผู้บอกภาษาของผู้วิจัยในการทำวิจัยในปี 2527 ปัจจุบันนายเสียง ดวงหอม ได้เสียชีวิตแล้วด้วยอุบัติเหตุ และอาจารย์ศรีนวล ดวงหอม ซึ่งเป็นผู้ที่เรียบเรียงพจนานุกรมภาษาอิมปี ก็ได้เสียชีวิตแล้วเช่นกัน นายเสียง ดวงหอมและอาจารย์ศรีนวล ดวงหอมเคยทำงานเป็นผู้บอกภาษาและเคยได้รับการฝึกฝนความรู้ทางภาษาศาสตร์จากโครงการภาษาไทยและภาษาพื้นเมืองถิ่นต่าง ๆ (Indigenous Languages of Thailand Research Project) มาที่ฮอน

เลือกนางบัวไหลเป็นผู้บอกภาษาหลักคือ นางบัวไหลมีความอดทนสูงและเข้าใจสภาพการทำงานภาคสนามของนักภาษาศาสตร์ได้ดี

1.6.2 ข้อมูล

ก่อนที่ผู้วิจัยจะออกภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปบ่งชี้สถานะที่ในภาษามิปีจากเอกสารต่อไปนี้ พจนานุกรมภาษามิปี (Srimuan Daungthom, 1979) และวิทยานิพนธ์เรื่อง *Phrases and Clauses in the Mpi Language at Ban Dong, Phrae Province* (Sittichai Sah-iam, 1984) จากการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเหล่านี้ ผู้วิจัยได้รูปบ่งชี้สถานะที่ในภาษามิปีประมาณ 10 เปอร์เซนต์ ข้อมูลดังกล่าวมีประโยชน์อย่างมากในการออกภาคสนาม กล่าวคือ ช่วยเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูลได้ตรงประเด็น และผู้วิจัยสามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปสอบถามผู้บอกภาษาเพื่อหาข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้ยังสามารถวางแผนหรือสมมติสถานการณ์การสนทนาเพื่อประกอบกับการเก็บข้อมูลในช่วงแรกๆ ได้ ซึ่งจากการออกภาคสนามได้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบการพรรณนาและระบบการบ่งชี้สถานะที่ในภาษามิปีจำนวนมากซึ่งข้อมูลที่ได้จากการออกภาคสนามบางคำก็สามารถนำมาตรวจสอบกับพจนานุกรมได้แต่บางคำก็ไม่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรมดังกล่าว

ข้อมูลส่วนมากเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการบ่งชี้สถานะที่และการพรรณนาสถานะที่ในภาษามิปี ในการเก็บข้อมูลดังกล่าวผู้วิจัยใช้วิธีการหลายวิธีการ ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการบ่งชี้สถานะที่ 80 เปอร์เซนต์ด้วยวิธีการสังเกตจากบทสนทนาในการดำรงชีวิตประจำวันของคนมิปี ส่วนมากข้อมูลที่รวบรวมได้ในส่วนนี้คือการใช้คำกริยาเคลื่อนไหวที่แสดงการบ่งชี้ในสถานการณ์ต่างๆ ในแต่ละวันของการเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยจะคอยฟังคนมิปี พูดคุย ทักทาย สอบถาม สิ่ง ใหว่วาน ฯลฯ ซึ่งกันและกันทั้งเวลากลางวันและเวลากลางคืนให้บ่อยที่สุดเท่าที่ผู้วิจัยจะทำได้ บทสนทนาดังกล่าวจะเป็นการพูดคุยกันระหว่างแม่กับลูก แม่ค้ากับลูกค้า นางบัวไหลกับเพื่อน เด็กกับเด็ก เป็นต้น หลังจากได้อินข้อมูลที่เกี่ยวเนื่องกับการบ่งชี้สถานะที่หรือประเด็นที่น่าสนใจผู้วิจัยจะบันทึกเป็นสัทอักษรไว้ก่อนหรือในบางสถานการณ์ผู้วิจัยไม่สามารถจดบันทึกได้ ผู้วิจัยจะจดจำคำหรือสถานการณ์นั้นไว้หลังจากนั้นผู้วิจัยจะสอบถามผู้บอกภาษาในเรื่องการใช้รูปบ่งชี้ดังกล่าว พร้อมทั้งแปลความหมาย

ของคำทุกคำไว้ และบันทึกข้อมูลดังกล่าวลงสมุดบันทึก พร้อมกับบันทึกสาระของปริบทของการสนทนาทุก ๆ ครั้งไว้ด้วย ในบางครั้งหากผู้บอกภาษามีปัญหาในการแปลคำภาษาอิมปีบางคำ ผู้วิจัยจะใช้พจนานุกรมภาษาอิมปีค้นหาความหมายด้วย แต่คำอิมปีบางคำก็ไม่ปรากฏอยู่ในพจนานุกรม ในบางวันผู้วิจัยจะออกไปเยี่ยมชาวบ้านตามบ้านกับผู้บอกภาษาเพื่อสังเกตการใช้รูปบ่งชี้สถานะของคนอิมปีในสถานการณ์ต่างๆ เช่น สถานการณ์ที่มีการทักทาย การถามคำถาม เป็นต้น

บางครั้งผู้วิจัยจะฝึกพูดภาษาอิมปีกับคนอิมปีด้วยเพื่อเป็นการตรวจสอบการใช้รูปบ่งชี้สถานะที่ที่ยังไม่ได้ข้อมูลชัดเจน และเป็นการฝึกใช้รูปบ่งชี้สถานะที่ประเภทต่างๆ ด้วย ซึ่งในช่วงเดือนที่ 3 และ 4 ของการเก็บข้อมูลในหมู่บ้าน เด็ก ๆ และคนอิมปีมักจะพูดภาษาอิมปีกับผู้วิจัย ซึ่งประเด็นนี้ผู้วิจัยคิดว่าเป็นโอกาสดีที่จะได้ฝึกพูดภาษาอิมปีและตรวจสอบความถูกต้องของการใช้รูปภาษาที่ศึกษา ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะไม่ศึกษาภาษาอิมปีในฐานะคนที่มองจากนอกระบบแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ผู้วิจัยจะพยายามฝึกใช้การบ่งชี้สถานะที่กับคนอิมปีให้บ่อยครั้งเพื่อที่จะลงใช้ภาษาอิมปีในฐานะของคนที่มีมุมมองจากข้างในระบบบ้าง นอกจากรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยยังใช้เครื่องบันทึกเสียงบันทึกเรื่องเล่าและบทสนทนาของคนอิมปีไว้ด้วย เช่น ให้คนอิมปีที่มีอายุ 93 ปี เล่านิทานและให้สนทนากับผู้บอกภาษาและให้หญิงวัยกลางคนคนอิมปีเล่าเรื่องราวการทำงานของตนเองและเล่านิทานพื้นบ้าน เป็นต้น จากนั้นผู้วิจัยถอดเทปและให้ผู้บอกภาษาแปลเป็นภาษาไทยมาตรฐานภายหลัง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังคอยสังเกตวิถีการดำเนินชีวิตของคนอิมปีด้วย เช่น การหันหน้าบ้านเรือนแต่ละหลังคาเรือนในหมู่บ้าน การตั้งหิ้งบูชาพระ การหันศีรษะขณะนอนหลับ การสวดศพและเผาศพ การสร้างบ้านเตวดาประจำหมู่บ้าน เป็นต้น เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างระบบการบ่งชี้สถานะที่และโลกทัศน์ของคนอิมปี

สำหรับข้อมูลการบ่งชี้สถานะที่อีก 20 เปอร์เซนต์ที่เหลือ ผู้วิจัยใช้วิธีการสอบถาม สัมภาษณ์ผู้บอกภาษาหลักและคนอื่น ๆ แต่ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคำชี้เฉพาะบางคำก็ได้จากพจนานุกรมภาษาอิมปีและจากการใช้ในสถานการณ์จริง นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สมมติสถานการณ์เกี่ยวกับการใช้รูปบ่งชี้สถานะที่ประเภทต่างๆ ไว้ด้วย เพื่อเป็นการจำกัดขอบข่ายของการเก็บข้อมูลเพื่อมิให้ใช้เวลาในการสังเกตการใช้รูปบ่งชี้สถานะที่ประเภทต่างๆ มากเกินไป เพราะในช่วงท้ายของการออกภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่าการใช้รูปบ่งชี้สถานะที่บางคำมีการใช้ซ้ำกัน นาน ๆ จึงจะพบการใช้ที่แตกต่างไปจากข้อมูล

ที่เคยรวบรวมไว้แล้ว แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยยังมีความคิดเห็นว่ายังมีเวลาในการสังเกตการใช้รูปบ่งชี้
ในสถานการณ์จริงนานเท่าไร ข้อมูลเรื่องการใช้รูปบ่งชี้สถานที่ที่อิงสมบูรณ์และถูกต้องมากขึ้น
เท่านั้น

ในส่วนของข้อมูลเกี่ยวกับการพรรณนาสถานที่ ผู้วิจัยใช้วิธีการสาธิตความสัมพันธ์เรื่อง
สถานที่ของสิ่งของต่างๆ ในลักษณะใกล้กัน ห่างกัน วางซ้อนกัน วางไว้ข้างหน้า วางไว้ข้างหลัง
เป็นต้น ให้ผู้บอกภาษาและคนอื่นดู แล้วจึงสอบถามความสัมพันธ์ดังกล่าว ผู้วิจัยมักสอบถามเด็ก
และคนอิมปีด้วยคำถามที่มีความหมายว่า 'บ้านคุณอยู่ที่ไหน?' '...อยู่ทางด้านไหน?' และ
'...อยู่ที่ไหน?' เพื่อที่จะให้ได้การพรรณนาสถานที่ บางครั้งผู้วิจัยสอบถามการพรรณนาสถานที่จาก
สถานที่จริงภายในหมู่บ้าน ในการบันทึกข้อมูลผู้วิจัยต้องวาดภาพความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ของสิ่งของ
ต่างๆ ไว้ทุกครั้ง ด้วยวิธีการดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ระบบการพรรณนาสถานที่ในภาษาอิมปีดังนี้ การ
พรรณนาสถานที่ด้วยระบบสัมพันธ์ (relative system)* การพรรณนาสถานที่ด้วยระบบแน่นอน
(absolute system)** และ/หรือระบบเนื้อใน (intrinsic system)*** ซึ่งอาจมีความสัมพันธ์กับ
ระบบการบ่งชี้สถานที่ในภาษาอิมปี

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

*, **, *** ดูรายละเอียดดังกล่าวในเรื่อง การพรรณนาสถานที่ ในบทที่ ๘

1.7 กรอบแนวคิด

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิด 2 แนวคิด คือ วจนปฏิบัติศาสตร์ (pragmatics) และ มานุษยวิทยาประชานศาสตร์ (cognitive anthropology)*

Levinson (1988) นิยามความหมายของวจนปฏิบัติศาสตร์ว่าวจนปฏิบัติศาสตร์ คือ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและบริบทซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวได้ผ่านการกลายเป็นคำไวยากรณ์ในโครงสร้างของภาษาแล้ว รูปประโยคที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาษาโดยตรงเพราะรูปประโยคเกิดขึ้นจากการที่ผู้พูดใช้สิ่งต่างๆ ที่อยู่ในบริบทของการสนทนาในขณะนั้น เช่นบุคคล เวลาสถานที่ เหตุการณ์ ฯลฯ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับจุดเวลา-สถานที่ของถ้อยคำมาเป็นองค์ประกอบของถ้อยคำ ดังนั้นรูปประโยคจึงเป็นหน่วยทางภาษาประเภทหนึ่งซึ่งต้องการสาระทางบริบท (contextual information) เพื่อใช้ตีความ ดังเช่นที่เฮวินสันกล่าวไว้ว่า การบ่งชี้เกี่ยวข้องกับการที่ภาษาสามารถสร้างหน่วยทางภาษาต่างๆ จากบริบทของถ้อยคำหรือสถานการณ์ของการสนทนามาเป็นองค์ประกอบของถ้อยคำโดยผ่านกระบวนการกลายเป็นคำไวยากรณ์ดังนั้นวิชาวจนปฏิบัติศาสตร์ และรูปประโยคจึงมีความเกี่ยวข้องกันโดยตรง (Levinson, 1993)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้โมเดลบางประการจากวิชาวจนปฏิบัติศาสตร์ ได้แก่ ความรู้ร่วมกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง (presupposition) และ จักรวาลแห่งปริจเฉท (universe of discourse) มาใช้ตีความข้อมูลด้วย ซึ่งความรู้ร่วมกันระหว่างผู้พูดและผู้ฟัง หมายถึงความเชื่อของผู้

* แนวคิดมานุษยวิทยาประชานศาสตร์ เกิดขึ้นจากการรวมทฤษฎีต่างๆ ซึ่งได้แก่ ทฤษฎีจากสาขาวิชาภาษาศาสตร์ สาขาวิชาจิตวิทยาและสาขาวิชาภาษาศาสตร์ มาประยุกต์ใช้ศึกษาเรื่องราวของมนุษย์ในแง่ของภาษา ความเป็นอยู่และวัฒนธรรม เป็นต้น โดยมีกลุ่มวิจัยมานุษยวิทยาประชานศาสตร์ (Cognitive Anthropology Research Group) ซึ่งก่อตั้งขึ้นในประเทศเยอรมันนี เป็นผู้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ จุดมุ่งหมายหลักของกลุ่มวิจัยนี้คือ ค้นหาความสัมพันธ์ของภาษา กระบวนการทางความคิดและวัฒนธรรมในภาษาที่มีความแตกต่างกัน ข้อมูลที่ได้รวบรวมได้จากการออกภาคสนามเท่านั้น การศึกษามักศึกษาโมเดลหรือการพรรณนาสถานการณ์ของภาษาต่างๆ กลุ่มวิจัยนี้มีความเชื่อว่า โมเดลที่สร้างขึ้นเป็นศูนย์กลางของความคิดของมนุษย์ โมเดลที่ค้นพบดังกล่าวสามารถนำไปเปรียบเทียบกับโมเดลที่ค้นพบจากทุกโมเดลของมนุษย์ได้แก่ เวลา เครือญาติ โครงสร้างทางสังคม คนตรี คณิตศาสตร์ ฮาเร็ม เป็นต้น

พูดที่มีต่อผู้ฟังเกี่ยวกับเรื่องที่กำลังสนทนาก่อนว่าผู้ฟังรู้เรื่องนั้นมาก่อนแล้วและความเชื่อดังกล่าวจะแฝงอยู่ในข้อคำ ในกรณีวิจัยครั้งนี้มนทัศน์ดังกล่าวสามารถใช้อธิบายการบ่งชี้สถานที่ด้วยคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการบ่งชี้ในภาษาอิมปีได้ เนื่องจากการเลือกใช้คำกริยาเคลื่อนที่ดังกล่าวมาใช้บ่งชี้สถานที่ในบางสถานการณ์นั้น ผู้พูดต้องเชื่อว่าผู้ฟังรู้อยู่แล้วว่าการเคลื่อนที่นั้นมาจากหรือไปสู่ทิศใด ส่วนจักรวาลแห่งปัจเจก หมายถึง ความรู้ทุกเรื่องที่ผู้พูดและผู้ฟังมีส่วนร่วมในสถานการณ์ของการสนทนา มโนทัศน์ทั้งสองมนทัศน์ดังกล่าวสามารถนำมาใช้ได้เนื่องจากการเลือกใช้รูปบ่งชี้ประเภทต่างๆที่ผู้พูดและผู้ฟังต้องมีความรู้เชิงประสบการณ์ (experiential knowledge) ร่วมกัน

กรอบแนวคิดมานุษยวิทยาประชานศาสตร์ (Cognitive Anthropology Research Group, 1991-1993) สามารถนำมาใช้ศึกษาการพรรณนาสถานที่ในภาษาอิมปี ความสัมพันธ์ของระบบการพรรณนาสถานที่กับระบบการบ่งชี้สถานที่และโลกทัศน์ของคนอิมปีได้ โดยผู้วิจัยจะใช้แนวคิดบางประการของกรอบแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ความเชื่อที่ว่า พื้นที่ (space) เป็นศูนย์กลางของความคิดของมนุษย์และสามารถโยงแนวคิดเรื่องพื้นที่ดังกล่าวเข้าได้กับมโนทัศน์เกือบทุกมโนทัศน์ของมนุษย์ การศึกษาเน้นการพรรณนาสถานที่เป็นหลักเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างการพรรณนาสถานที่กับวัฒนธรรม วิธีการศึกษาเป็นการออกภาคสนามและมีแนวคิดว่าวัฒนธรรม ระบบทางภาษาและมโนทัศน์เรื่องพื้นที่มีความสัมพันธ์กัน เสวนสันซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญผู้หนึ่งในกลุ่มวิจัยมานุษยวิทยาประชานศาสตร์เห็นความสำคัญว่านักมานุษยวิทยาภาคสนามและนักภาษาศาสตร์ภาคสนามมีบทบาทที่แท้จริงที่ต้องอธิบายระบบของภาษา ความคิดและการกระทำในประเด็นเรื่องพื้นที่ (spatial domain) จากกลุ่มชนต่างๆ ซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน (Levinson, 1992)

1.8 วิธีการวิเคราะห์

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการพรรณนาสถานที่ในภาษาอิมปีเพื่อค้นหาระบบการพรรณนาสถานที่พื้นฐานในภาษาอิมปีโดยใช้กรอบแนวคิดมานุษยวิทยาประชานศาสตร์ ในส่วนของข้อมูลการบ่งชี้สถานที่ ชั้นแรกผู้วิจัยจะจัดหมวดคำรูปบ่งชี้สถานที่ทุกประเภทในภาษาอิมปี พร้อมทั้งให้นิยามความหมายของรูปบ่งชี้สถานที่ต่างๆ ชั้นตอนต่อไปผู้วิจัยจะวิเคราะห์การใช้คำกริยา

เคลื่อนที่แสดงการป่องซี่ในภาษาอิมปี ทั้งที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักกริยารองในด้อยคำและทั้งที่มีการใช้สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับความหมายประจำคำ โดยใช้กรอบแนวคิดของ เสวินสัน (1983, 1992) ในขั้นตอนมีสาระทางบริบทของการสนทนาที่ผู้วิจัยบันทึกไว้ขณะรวบรวมข้อมูลจะเข้ามามีส่วนในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยจะค้นหาการเกิดร่วมของคำกริยาเคลื่อนที่ (motion verbs) กับคำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่องซี่ในฐานะที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยารองของด้อยคำ และผู้วิจัยจะวิเคราะห์การใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่องซี่ที่ทำหน้าที่เป็นกริยารองเพื่อศึกษาว่าจะยังคงมีคุณสมบัติเหมือนกับที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลักทุกประการหรือไม่ ถ้ามีคุณสมบัติไม่เหมือนขณะที่ทำหน้าที่เป็นคำกริยาหลัก คุณสมบัติที่ขาดหายไปหรือเพิ่มขึ้นนั้นคืออะไร

ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดมานุษยวิทยาประชานศาสตร์วิเคราะห์โลกทัศน์ของคนอิมปีโดยจะใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวค้นหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่องซี่และการพรรณนาสถานที่กับวัฒนธรรมของคนอิมปี โดยเปรียบเทียบการยึดจุดต่าง ๆ จากสภาพภูมิประเทศในการนำเสนอรูปป่องซี่สถานที่และการพรรณนาสถานที่กับวิถีการดำรงชีวิตประจำวันของคนอิมปี นอกจากนี้ผู้วิจัยจะสังเกตวิวัฒนาการของการใช้รูปป่องซี่สถานที่ในภาษาปะเอซึ่งเป็นภาษาถิ่นใกล้ชิดของภาษาอิมปี แล้วนำมาเปรียบเทียบกับการใช้รูปป่องซี่สถานที่ในภาษาอิมปี เพื่อค้นหาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงระบบการป่องซี่สถานที่ในภาษาอิมปี

1.9 สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประเด็นหลัก คือการใช้คำกริยาเคลื่อนที่แสดงการป่องซี่ของภาษาอิมปีในสถานการณ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังศึกษาระบบการป่องซี่สถานที่ทั้งหมดเพื่อหาภาพรวมของระบบการป่องซี่สถานที่ในภาษาอิมปี รวมถึงระบบการพรรณนาสถานที่ในภาษาอิมปีด้วยเพื่อค้นหาประเด็นบางประเด็นจากการพรรณนาสถานที่ซึ่งอาจจะมีความสัมพันธ์กับระบบการป่องซี่สถานที่ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษามโนทัศน์บางประการของคนอิมปีที่เกี่ยวข้องกับระบบการป่องซี่สถานที่ด้วย โดยผู้วิจัยจะใช้กรอบแนวคิดวิจนปฏิบัติศาสตร์เป็นหลักในการศึกษาและจะใช้กรอบแนวคิดมานุษยวิทยาประชานศาสตร์เป็นแนวคิดเสริมในการศึกษา